

Studie a lidé
zabývající se novověkým
materiálem

Theodor von Sickel

Nunciatury

- 1881 otevření Vatikánského archivu
- 1883 v Římě zřízen Historický ústav rakousko-uherský
- Nunciatury – zprávy nunciů, akreditovaných u dvorů
- Römische Berichte (1895-1901), 5 sv.

Friedrich Küch

- Politisches archiv des landgrafen Philipp des Grossmütigen von Hessen.: Inventar der Bestände (1904)
- (v něm kapitola Die Aktenformen)
- Politisches Archiv Des Landgrafen Philipp Des Grossmutigen Von Hessen, 2 díl (1910)

ACTA BORRUSICA

- edice dokumentů k dějinám pruské státní správy
- XV. svazků, do 18. stol.
- edice zahájena na přelomu 19/20 století
- Martin Haß

Martin Haß

- věnoval se diplomatickým stránkám bádání
- Über das Aktenwesen und den Kanzleistol im alten Preußen. Forschungen zur brandenburgischen und preußischen Geschichte (FBPG) 22 (1909) S. 521 – 575

Heinrich Otto Meisner

(*1890 Berlín – †1976 Postupim)

- archivář a potom profesor Humboldtovy univerzity v Berlíně
- 1935 – Aktenkunde (učebnice, první podoba),
1950 – Urkunden- und Aktenkunde der Neuzeit (2. vydání 1952)
- 1969 – Archivalienkunde vom 16. Jh. bis 1918 (Gottingen), přepracované a rozšířené o všeobecné úvahy o archiváliích

Tři aspekty diplomatiky (Meisner)

- systematická
- genetická
- analytická

Diplomatika systematická

třídění hotových písemností

Třídící kritéria:

1. hierarchický vztah mezi vydavatelem a příjemcem (3-4 skupiny)
2. gramatická konstrukce
3. stupeň ceremoniálního vybavení písemnosti

Hierarchický vztah

- 1. vydavatel je vůči příjemci nadřizen
- 2. vydavatel stojí vůči příjemci na stejné úrovni, případně je na něm nezávislý
- 3. vydavatel je vůči příjemci podřizen
- 4. písemnosti bez vztahu

Gramatická konstrukce

Subjektivní stylizace

- 1. os. plurálu
- 1. os. singuláru

Objektivní stylizace

- 3. os. singuláru

Ceremoniální vybavení

- podle vzhledu
- slavnostní
- prosté

genetická

sleduje

- celý postupný proces vzniku písemnosti
- vnitřní strukturu úřadu
- personál

analytická

- stejné metody jaké známe z období středověku

ALE

- důraz na jiné aspekty zkoumání

Obecné otázky

- kategorie archivního písemného materiálu:
 - listiny
 - listy
 - aktový materiál
- list – písemnost výhradně soukromá
- neuznává úřední knihy jako kategorii

Kurt Dülfer

Urkunden, Akten und Schreiben in Mittelalter
und Neuzeit (Studien zum Formproblem)

(AZ 53, 1957, s. 11-53)

Akty

1) písemnosti úředního styku

a) listiny (i knihy pro vnější potřebu)

b) psaní (otevřená, zavřená)

I. sdělení

II. rozkazy

2) písemnosti pamětního charakteru

a) jednotlivé písemnosti

b) kancelářské knihy (knihy pro vnitřní potřebu)

Gerhard Schmid

Aktenkunde des Staates.

Lehrbriefe mit Beispielsammlung

(Fachschule für Archivwesen Potsdam, 1959)

4 svazky:

I – 16-18 stol.

II – 19-20 stol.

III – obrazové ukázky

IV – vysvětlivky k ukázkám

Písemnosti nadřízenosti

Panovnické

- v 1. os. plurálu
akty přízně
edikty
panovnické reskripty
- v 1. os. singuláru
kabinetní listy a bilety
kabinetní rozkazy
- v neosobním stylu
dekrety

Písemnosti nadřízenosti

Od úřadů

- příkazy úřadů ve jménu panovníka
 - příkazové reskripty
 - příkazové dekrety
- samostatné příkazy úřadů
 - reskripty (1. os. pl.)
 - rozkazy úředníků (1. os. sg.)
 - dekrety (neosobní styl)

Písemnosti stejné úrovně

- mezi panovníky
 - kancelářské listy (Wir)
 - kabinetní listy (Ich)
- mezi úřady
 - rekvizitoriální listy

Písemnosti podřízené úrovně

- od úřadů
 - relace k panovníkovi
 - relace k nadřízeným úřadům
- od poddaných
 - supliky

Písemnosti s různým vztahem

- extrakty protokolů
- postskripty
- dopisy (služební dopisy)

Písemnosti vnitřní komunikace

- záznamy
 - jednotlivé písemnosti
 - knižní podoba
- Protokoly
 - zasedací protokoly
 - výslechové protokoly
- seznamy
- promemoria a vóty

Erich Neuss

Aktenkunde der Wirtschaft

2 díly:

1. Kapitalistické hospodářství (1954)
2. Znárodněné hospodářství (1956)

Ulrich HEß

Wissenspeicher für das Lehrgebiet Aktenkunde
des Staates und der Wirtschaft

Postupim 1975–1979

kapitalismus – 4 sv.

socialismus – 8 sv.

Jürgen Kloosterhuis

Amtliche Aktenkunde der Neuzeit
Ein hilfswissenschaftliches Kompendium
(AfD 45, 1999)

Jürgen Kloosterhuis

- Akta (úřadu) – listiny, psaní (Schreiben) a pamětní písemnosti
- Zavřená a otevřená psaní
- Externí a interní písemný styk
- Analýza
- Genetika
- Vnitřní analýza

klasifikace

- Handschreiben/Beamtenschreiben
- Kanzleischreiben
- komunikační Schreiben (ve způsobu protokolu, ve formě noticie)
- Reskript
- Hand-Billet, Kabinetts-Ordre/Beamten-Befehl
- Dekret-Schreiben
- výnos/dispozice (Erlass/Verfügung)
- zpráva, suplika, podání
- zvláštní formy: postskript, výpis z protokolu, telegram

Michael Hochedlinger

AKTENKUNDE

Unkunden- und Aktenlehre der Neuzeit

(Wien – Köln – Weimar 2009)

- široký časový záběr (16.-19. stol., přesahy)
 - bohatý seznam literatury
 - ukázky (CD)
-
- Typy archiválií: listiny, úřední knihy, akty
 - Genetická nauka o aktech
 - Analytická nauka o aktech
 - Systematická (klasifikační) nauka o aktech

klasifikace

- komunikace mezi panovníky
- písemnosti nadřízených
- písemnosti podřízených
- písemnosti stejné úrovně
- vnitřní písemnosti

Písemnosti stejné úrovně

- uvnitř státu
 - insinuáty
 - nóty
 - poselství a adresy (konstituční éra)
- mezistátně
 - nóty
 - smlouvy

Specializované studie

Lothar Gross

Die Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei
von 1559 bis 1806

(Wien 1933)

obsah

1. vývoj říšské kanceláře v letech 1559 – 1806
2. úřednictvo, jeho práva a povinnosti
3. cesta písemnosti úřadem (Geschäftsgang)
4. říšský taxovní úřad
5. archiv říšské kanceláře
6. biografie a činnost jednotlivých úředníků

Ingeborg Mengel

Aktekundliche Untersuchungen
an der Korrespondenz zwischen
Elizabeth von Braunschweig-Lüneburg
und Albrecht von Preußen.

*Ein Beitrag zur historischen Aktenkunde
des 16. Jahrhunderts.*

(Archivalische Zeitschrift 48, 1953, s. 121-158)

ad: kabinetní rozkazy

Hans-Enno Korn

Kabinettorders

Ein Kapitel Aktenkunde

(Der Archivar 26, 1973, s. 225-232)

Wolf-Dieter Mohrmann

Braunschweigische Kabinettorders

(Archivalische Zeitschrift 76, 1980, 57-68)

„diplomatie moderne“

Hélène Michaud

La grande chancellerie et les écritures royales au
XVIe siècle (1515-1589). Paris 1969

Olivier Guyotjeannin

La diplomatie médiévale et l'élargissement de
son champ

(Gazette des Archives 172, 1996, s. 9-18)

Bernard Barbiche

La diplomatie de l'époque moderne XVIe-XVIIIe siècle

(in: De la diplomatie médiévale à la diplomatie contemporaine, Actes du colloque ... = Gazette des Archives 172, 1996, s. 19-36)

La diplomatie royale française de l'époque moderne

(Afd 52, 2006, s. 417-427)

Olivier Poncet

Défense et illustration de la diplomatie de
l'époque moderne

(AfD 52, 2006, s. 395-415)

Hans Wolfgang Stein

Die Klassifikation
des französischen und französischsprachigen
Schriftgutes der frühen Neuzeit
in deutschen Archiven
zwischen deutscher Aktenkunde
und französischer *diplomatie moderne*

(AfD 44, 1998, s. 211-274)

Hans Wolfgang Stein

Une diplomatique allemande des documents
administratifs français de XIXe siècle

(Bibliothèque de l'École des Chartes 161, 2003,
s. 501-535)

Władysław Rostocki

Kancelaria i dokumentacja aktowa urzędów
administracji w księstwie Warszawskim
i królestwie Polskim
(do 1867 r.)

(Wrocław – Warszawa – Kraków 1964)

obsah

- 1807-1867
- organizace kanceláře
- průchod písemnosti kanceláří
- popis akt + vnitřních knih (= písemnosti)
- nejsou ukázky (obrazová příloha)

Česká diplomatika

období novověku

Právní aspekt

Jaromír **ČELAKOVSKÝ**, O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kancelářích.

(Rozpravy Společnosti nauk VII. 3, 1890)

Václav **KRATOCHVÍL**, Příspěvek ku známosti register Královských z doby Ferdinanda I.

(ČČM 68, 1893, s. 607-614)

Zdeněk KRISTEN

Listy poselací a jejich registra v královské kanceláři české až do Bílé Hory.

(ČAŠ 5, 1927, s. 1-109)

- Česká královská kancelář:
 - registra missiv českých
 - registra missiv německých
- Česká komora:
 - registra českých missiv (česká vydání)
 - registra missiv německých (Gemeinsachen)
 - registra zpráv ke dvoru (Unterrichtungen (Bericht) an Hof)
 - registra listů arciknížete otci (ve Vídni; 1548-66)
 - kopiáře missiv do komory ode dvora daných (1531-1580)

Václav **LETOŠNÍK**

- Registra otevřených listů české kanceláře. (I. Registra českých listů otevřených.) ČAŠ 3, 1926, s. 35-63.
- Václav **LETOŠNÍK**, Registra otevřených listů české kanceláře. (II. Registra německých listů otevřených.) ČAŠ 4, 1926-1927, s. 49-102.

Jan Bedřich Novák

- edice Sněmy české – díly XV až XX z let 1611-1620
- vydání akt generálního sněmu z roku 1611
- první svazek XV. dílu (1917): *Sjezd na hradě Pražském a revoluční sněm na radnici staroměstské*
- Druhý svazek (1929): *Generální sněm na hradě Pražském*
- (edice mezerovitá)

Václav PEŠÁK

Protokoly české dvorské kanceláře od polovice XVI. stol. do Bílé Hory.

(SAMV 2, 1929, s. 91-113)

Dějiny královské české komory od roku 1527

(SAMV, sv. 3, Praha, 1930)

Studie k dějinám královské české komory

(SAMV, sv. 6, s. 66–178, Praha 1933)

Jednací protokol české královské rady z let 1605-1609

(Sborník G. Friedrichovi, Praha 1931, s. 310-330)

Josef Borovička

Pád Želinského. Obsazení nejvyšších zemských úřadů v Čechách v letech 1597-1599

(ČČH 28, 1922, s. 277-304)

Počátky kancléřování Zdeňka z Lobkovic

(Sborník G. Friedrichovi, Praha 1931, s. 435-455)

Karel Stloukal

Česká kancelář dvorská 1599–1608.

Pokus z moderní diplomatiky

Praha 1931

obsah

- chod písemnosti kanceláří (podání, koncept, čistopis)
- druhy čistopisů vydávaných českou kanceláří (popis)
- registra, jejich druhy, zapisování
- organizace a personál české kanceláře

Hynek Kollmann

Acta sacrae congregationis de propaganda fide

Prodromus (1939)

František ROUBÍK

Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749
(SAP 17, 1967, s. 539-603)

K vývoji zemské správy v Čechách v letech 1749-
1790
(SAP 19, 1969, s. 41-188)

Jaroslav DŘÍMAL

Královský prokurátor a jeho úřad do roku 1745
(SAP 19, 1969, s. 348-385)

Královský prokurátor a jeho úřad
v letech 1745 – 1783
(SAP 20, 1970, s. 363-424)

Vladimír VAŠKŮ

Nejstarší radní protokol moravského tribunálu

(K otázce vztahu mezi úředními knihami
a aktovým materiálem)

(SAP 16, 1966, s. 498-518)

Studie o správních dějinách a písemnostech
moravského královského tribunálu z let

1636–1749

(Brno 1966)

Vladimír VAŠKŮ

Panovnické confirmace pro moravské kláštery
v 18. století:
novověké úřední revize středověkých
a raně novověkých listin

(Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, 1981)

Slavomír BRODESSER

Pokus o klasifikaci písemností
Moravskoslezského gubernia

(Folia diplomatica 15, 1967)

Moravskoslezské gubernium v letech 1783-1850

(Brno 1969, disertační práce)

Zbyněk Sviták

Z počátků moderní byrokracie
Nejvyšší zeměpanský úřad na Moravě
v letech 1748-1782

(Brno, 2011)

Stavovské instituce

B. Jenšovský, O stavovských konfederacích v českém povstání (Sborník J. B. Novákovi, Praha 1932, s. 495-505)

J. Prokeš, Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618-1619 (SAMV VII, 1934)

S. Dušková, Tak zvaný kopiář a jiné písemnosti moravských direktorů z r. 1619 (Brno 1946, dizertace)

M. Lišková, Stavovský zemský výbor v Čechách v 18. století. *Příspěvek k novověké diplomacie* (Paginae historiae, ročník 0/1992, s. 82 – 102)